

POSTANOWIENIE

Dnia 14 listopada 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Artymiuk

Protokolant Jolanta Włostowska

w sprawie **R. S.**

o odszkodowanie i zadośćuczynienie,

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu

w dniu 14 listopada 2023 r.

zażalenia pełnomocnika wnioskodawców

na postanowienie Wojskowego Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 31 lipca 2023 r., sygn. akt Żo.Un.7/23,

na podstawie art. 437 § 1 k.p.k.

postanowił:

- 1. utrzymać w mocy zaskarżone postanowienie;**
- 2. obciążyć Skarb Państwa kosztami postępowania odwoławczego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 31 lipca 2023 r., sygn. akt Żo.Un.7/23, Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie na podstawie art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. umorzył postępowanie z wniosku pełnomocnika wnioskodawców – J. S., G. S. i A. S. o zasądzenie uzupełniającego odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę wynikłe z wykonania wobec R. S. wyroku b. Sądu Wojsk Lotniczych w Warszawie z dnia 23 kwietnia 1953 r., wydanego w sprawie o sygn. akt S.lot.91/53 - z uwagi na fakt, iż postępowanie co do tożsamego wniosku J. S., G. S. i A. S.- zostało już prawomocnie zakończone.

Postanowienie to zaskarżył pełnomocnik wnioskodawców. We wniesionym zażaleniu zarzucił „rażącą obrazę przepisów prawa materialnego i procesowego

mających wpływ na treść orzeczenia, tj. art. 8 ust. 4 w zw. z art. 8 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego poprzez uznanie, że w sprawie doszło do powagi rzeczy osądzonej i tym samym należy na podstawie art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. umorzyć postępowanie w przedmiocie zadośćuczynienia i odszkodowania, podczas gdy prawidłowa wykładnia art. 8 ust. 4 ww. ustawy, nakazuje z uwagi na zawarte w tym przepisie względy słuszności i nowe okoliczności faktyczne oraz prawne rozpoznać sprawę merytorycznie”, wnosząc o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Wniesione w niniejszej sprawie zażalenie pełnomocnika wnioskodawców J. S., G. S. i A. S. na uwzględnienie nie zasługuje.

Podniesione w nim zarzuty nie dają jakichkolwiek podstaw do wzruszenia wydanego przez sąd *a quo* postanowienia.

Podstawą środka odwoławczego uczynił skarżący w pierwszym rzędzie niewłaściwą – w jego ocenie – wykładnię art. 8 ust. 4 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (t.j.: Dz. U. 2021.1693 ze zm. – dalej w tekście ustawa lutowa), dokonaną przez Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie. Nie przeprowadził przy tym w zasadnie własnej interpretacji tego przepisu odwołując się wyłącznie do dwóch orzeczeń wydanych przez: Sąd Apelacyjny w Gdańsku (postanowienie z dnia 7 września 2022 r., sygn. akt II AKo 188/22) oraz Sąd Najwyższy (postanowienie z dnia 24 listopada 2021 r., I KZ 40/21), z których wyprowadził wniosek, że wystąpienie najpierw o odszkodowanie i zadośćuczynienie w oparciu o art. 8 ust. 1 zd. 1 ustawy lutowej, a następnie domaganie się w późniejszym czasie przyznania uzupełniającego świadczenia na podstawie art. 8 ust. 4 tej ustawy, nie może być uznane za przeszkodę w postaci powagi rzeczy osądzonej.

Taki pogląd jest wszelako całkowicie nie trafny, a przede wszystkim nie uwzględnia jednoznacznej w swojej wymowie językowej wykładni zawartej w tym przepisie regulacji.

Z treści art. 8 ust. 4 ustawy lutowej wynika, że odnosi się on do sytuacji, gdy uprzednio w wyniku rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub wznowienia postępowania, prawomocnie zasądzone już odszkodowanie (podkreślenie SN) i to zarówno wówczas, gdy nastąpiło to przed wejściem w życie ustawy lutowej, przede wszystkim w oparciu o przepisy Rozdziału 50 Kodeksu postępowania karnego z 1969 r. (na podstawie art. 487 d.k.p.k.), jak i wtedy, gdy o roszczeniu rozstrzygnięto na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego lub w oparciu o przepis z art. 552 Kodeksu postępowania karnego z 1997 r. (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 22 lipca 2008 r., WA 26/08; z dnia 25 lutego 2010 r., IV KK 403/09; postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 18 lutego 1992 r., WZ 10/92; z dnia 28 kwietnia 1992 r., WZ 55/92, OSNKW 1992, z. 11-12, poz. 82; z dnia 26 lutego 2015 r., III KK 13/15; wyroki Sądów Apelacyjnych: w Rzeszowie z dnia 5 listopada 1992 r., II AKz 64/92; w Krakowie z dnia 12 lutego 2008 r., II AKz 42/08; w Białymstoku z dnia 19 lutego 2009 r., II AKa 21/09 i z dnia 17 lutego 2016 r., II AKa 205/15).

Ustawa lutowa, od samego początku w tekście pierwotnym zawierała przepis art. 8 ust. 4, a więc możliwość dochodzenia roszczenia uzupełniającego na jego podstawie, tyle tylko, że nieco w innej wersji. Mianowicie, z chwilą wejścia w życie przepisów ustawy lutowej art. 8 ust. 4 stanowił – „Przepis ust. 1 nie ma zastosowania, jeżeli w wyniku rewizji nadzwyczajnej lub wznowienia postępowania prawomocnie zasądzone odszkodowanie, chyba że za jego zastosowaniem przemawiają względy słuszności”.

Art. 1 pkt 5 lit. g) ustawy z dnia 19 września 2007 r. o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. z 2007 r., Nr 191, poz. 1372), nadał z dniem 18 listopada 2007 r. nowe brzmienie przepisowi art. 8 ust. 4 ustawy lutowej, a mianowicie - „Przepis ust. 1 nie ma zastosowania, jeżeli w wyniku rewizji nadzwyczajnej, kasacji (nowa instytucja – uwaga SN) lub wznowienia postępowania prawomocnie zasądzone odszkodowanie, chyba że za jego zastosowaniem przemawiają względy słuszności”. *Rratio legis* takiego unormowania było umożliwienie osobom represjonowanym dochodzenia dodatkowego odszkodowania i zadośćuczynienie, gdy odszkodowanie zostało już wprowadzone wcześniej zasądzone, lecz za takim roszczeniem uzupełniającym

przemawiają względy słuszności. Jak już zaznaczono, odnosi się to jednak wyłącznie do przyznanego uprzednio odszkodowania i zadośćuczynienia na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego bądź w postępowaniu cywilnym co do czego brzmienie art. 8 ust. 4 ustawy lutowej nie pozostawia żadnych wątpliwości.

W judykaturze trafnie więc się akcentuje, że ustawa lutowa umożliwiła osobom represjonowanym za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, dochodzenie swoich roszczeń opartych na motywie niepodległościowym, gdyż przepisy Kodeksu postępowania karnego lub Kodeksu cywilnego, na podstawie których uprzednio zasądzone zostały roszczenia, ten aspekt pomijały. Dopiero właśnie ta ustawa powiązała szkodę i krzywdę osoby skazanej nie tylko z samym faktem jej bezprawnego pozbawienia wolności (jak miało to miejsce w przypadku roszczeń dochodzonych na podstawie art. 487 d.k.p.k. i art. 552 k.p.k.), ale nadto uwzględnia aspekt działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

Sąd Najwyższy w tym składzie w pełni akceptuje pogląd wyrażony w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 10 kwietnia 2019 r., IV KK 14/18, zgodnie z którym negatywna przesłanka procesowa w postaci powagi rzeczy osądzonej (art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k.) zachodzi, gdy wnioskodawca uzyskał wcześniej na podstawie przepisów ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (np. art. 8 ust. 1) rekompensatę za represje, jakie go dotknęły z tytułu takiej działalności, a następnie wystąpił o zasądzenie uzupełniającego odszkodowania i zadośćuczynienia na podstawie art. 8 ust. 4 tej ustawy, przy braku nowego (innego) tytułu prawnego. Reguła *res iudicata* nie ma natomiast zastosowania do tych przypadków, gdy o roszczeniu z tytułu odszkodowania i zadośćuczynienia orzeczono na innej podstawie niż wynikająca z art. 8 ust. 1 ustawy lutowej (a więc w sytuacjach, gdy o tych roszczeniach rozstrzygnięto prawomocnie poprzez ich zasądzenie w następstwie wcześniejszego orzeczenia rehabilitacyjnego będącego wynikiem rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub wznowienia postępowania). Powołane wyżej orzeczenie Sądu Najwyższego w sprawie IV KK 14/18, stanowi niejako podsumowanie dotychczasowej utrwalonej

linii orzeczniczej, której nie mogą podważyć jednostkowe, odosobnione judykaty czy to sądów powszechnych, czy też nawet Sądu Najwyższego. Brak również przekonujących argumentów natury prawnej, aby od tej linii orzeczniczej odstępować, a w szczególności nie zawiera ich wniesione w tej sprawie zażalenia.

W realiach procesowych przedmiotowej sprawy należy zauważyć, że mąż i ojciec wnioskodawców R. S., w związku z unieważnieniem – postanowieniem Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie z dnia 29 lipca 1992 r., w sprawie Cs. Un. 235/92 – wyroku byłego Sądu Wojsk Lotniczych w Warszawie z dnia 23 kwietnia 1953 r. (sygn. akt. S.lot.91/53) domagał się przyznania mu stosownego odszkodowania i zadośćuczynienia na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy lutowej. Takowe odszkodowanie zostało, wobec jego śmierci, a to stosownie do treści art. 8 ust. 1 zd. 2 ustawy lutowej przyznane, jego małżonce i synom (wnioskodawcom w tym postępowaniu) postanowieniem Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie z dnia 27 lipca 1994 r., w sprawie Żo.Un.325/92. Fakt ten oznacza zatem, że nie może dojść do skutecznego dochodzenia roszczenia uzupełniającego na podstawie art. 8 ust. 4 ustawy lutowej. Ustawa z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, pomimo jej nowelizacji z dnia 19 września 2007 r., nie powoduje, by roszczenia odszkodowawcze zasądzone w oparciu o ten sam stan faktyczny mogły być zasądzone dwukrotnie tylko dlatego, że pojawił się nowy tytuł prawny do ich uwzględnienia. Słusznie zatem Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie stwierdził wystąpienie ujemnej przesłanki procesowej z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. w postaci powagi rzeczy osądzonej i w związku z tym umorzył postępowanie.

Sąd Najwyższy, co raz jeszcze należy podkreślić, w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę podziela ugruntowane w orzecznictwie stanowisko, że treść przepisu art. 8 ust. 4 ustawy lutowej stanowi odstępstwo od zasady *res iudicata*. Nie zachodzi tym samym przeszkoda w postaci powagi rzeczy osądzonej w sytuacji, gdy wnioskodawca, który uprzednio uzyskał odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie w oparciu o przepis art. 487 d.k.p.k., bądź art. 552 § 1 k.p.k. lub w oparciu o przepisy prawa cywilnego, wystąpi następnie na podstawie art. 8 ust. 4 ustawy lutowej o przyznanie dalszej

rekompensaty za szkodę i krzywdę wynikłe z wykonania orzeczenia, którym przypisano mu czyn związany z jego działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego w oparciu o zasady słuszności. Jednakże w wypadku, gdy do zasądzenia odszkodowania i zadośćuczynienia doszło wcześniej na podstawie przepisów ustawy lutowej, w szczególności w oparciu o przepis art. 8 ust. 1 tej ustawy, aktualizuje się ujemna przesłanka procesowa w postaci powagi rzecz osądzonej. I taka właśnie sytuacja ma miejsce w tej sprawie co trafnie zauważył, a następnie wyartykułował Wojskowy Sąd Okręgowy w swoim postanowieniu.

Stwierdzenie wskazanych zaszłości jest wystarczające do wydania przez Sąd Najwyższy orzeczenie o utrzymaniu w mocy zaskarżonego postanowienia sądu *a quo* jako niedotkniętego wskazywaną w zażaleniu pełnomocnika wnioskodawców wadą.

Jedynie na marginesie zwrócić należy skarżącemu uwagę na jeszcze jeden aspekt sprawy związany z tą częścią argumentacji zawartej we wniesionym przez niego środku odwoławczym, w której sygnalizuje on nieuwzględnienie przez Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie, orzekający o zadośćuczynieniu w 1994 r., tego rodzaju okoliczności, jak trauma pokrzywdzonego R. S. mająca – jak twierdzi pełnomocnik – swoje źródło w pozbawieniu go wolności i związanymi z tym represjami. Jeżeli okoliczność taką potraktować jako nowy fakt to może się ona – oczywiście w wypadku procesowego jej wykazania – stać wyłącznie podstawą wznowienia postępowania w oparciu o przepisy art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k. Wznowienie takie jest bowiem możliwe w sprawach o odszkodowanie i zadośćuczynienie dochodzone w oparciu o przepisy ustawy lutowej (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 lipca 2011 r., V KO 25/11; z dnia 22 lutego 2012 r., IV KO 103/11; z dnia 5 grudnia 2012 r., IV KO 67/12).

Kierując się powołanymi wyżej względami orzeczono jak w pkt. 1 części dyspozytywnej postanowienia, obciążając Skarb Państwa kosztami postępowania odwoławczego stosownie do treści art. 13 ustawy lutowej (pkt 2 części dyspozytywnej postanowienia).

[K.K.]

[ms]

